

431. ©. 1

# MAANDBERICHTEN

VAN HET

## Nederlandsche Zendelinggenootschap,

betrekkelijk de uitbreiding van het Christendom,  
bijzonder onder de Heidenen,

VOOR HET JAAR 1884.

---

86<sup>ste</sup> Jaargang.

---

TE ROTTERDAM, BIJ

M. WYT & ZONEN,

Drukkers van het Nederlandsche Zendelinggenootschap.

*Gedrukt voor rekening van het Genootschap.*



# MAANDBERICHT

VAN HET

Nederlandsche Zendinggenootschap.

(*Gesticht in 1797.*)

(86<sup>ste</sup> Jaargang.)

## INHOUD.

HOOFDARTIKEL: *Hoe staan de zaken op Soemba?* (Met kaartje). — VERSCHIEDENHEDEN: *Een paar trekken uit het leven van Dr. JOHANNES THEODORUS VAN DER KEMP.* — BERICHTEN, AANWIJZINGEN, HERINNERINGEN, ENZ.: *Overstromingen in de Minahassa.* — *Ordening van Br. H. C. KRUYT.* — *Lijst van Giften en Legaten.*

### Hoe staan de zaken op Soemba?

Ik heb eene geopende deur voor u gegeven, en niemand kan die sluiten. Openb. 3: 8b.

Soemba wordt slechts nu en dan in onze berichten genoemd. De belangstellende Lezer zal hebben opgemerkt, dat dit steeds was in vereeniging met Savoe, en zich wellicht herinneren, dat in Maandbericht No. 4 van het jaar 1879 een verslag omtrent de zending op dit eiland voorkomt, nagenoeg geheel van de hand van haren stichter, Br. TEFER, die toen in het Vaderland was.

Wij vinden aanleiding tot de vraag boven dit artikel geplaatst in een paar brieven, vóór eenige maanden van onzen Broeder ontvangen en in anderen van den zendeling der Gereformeerde zendingsvereeniging J. J. VAN ALPHEN, voorkomende in „de Heidenbode” van Maart j.l. Wij hebben deze brieven slechts weêr te geven en hier en daar toe te lichten, om tot een volledig antwoord op de boven gestelde vraag te geraken.

Br. TEFER schreef ons, i.d. Soemba, 16 Maart 1883:

»Goede berichten ook van Soemba te vernemen, kan

niet anders dan welkom zijn aan allen, die het oog ook op dit eiland gericht houden bij de verbreiding van het Evangelie. Na vijf maanden verblijf alhier is het mij weér mogelijk te schrijven. Aanhoudend koortslijden, aanvallen van bloedstremming, duldelooze hoofdpijnen, enz., brachten mij ditmaal tot het besluit Soemba te bezoeken, in de hoop, dat mijne gezondheid zich daar zoude verbeteren, terwijl ik mij dan tevens voorstelde het noodige te doen in de van Savoe uitgegane gemeenten te Melolo en Kabenejro. Men zal zich, vertrouwd ik, vooreerst nog niet veel van onzen arbeid op dit eiland voorstellen, en zich dus ook beide gemeenten niet denken als die in de Minahassa en op Savoe.

»Ik ben eerst voor de tweede maal op Soemba. De eerste maal kwam ik herwaarts op vriendelijke uitnoodiging van den Resident van Timor, den Heer EELCOMA VERSTREEG, die in het belang der Nederlandsch-Indische Regeering dit eiland zoo gaarne onder den invloed van het Evangelie zag gebracht. Ik had bij die gelegenheid het voorrecht er twee gemeenten te kunnen stichten, die ik sedert aan de zorg van twee hulpzendingen van ons Genootschap (HUTUELI, te Melolo en THENI, te Kabenejro) opdroeg. Gemakkelijk was de taak van deze mannen niet; maar zij hielpen toch in stand houden en uitbreiden wat aan hunne zorg was toevertrouwd.

»Om met juistheid over de gemeenten op Soemba te kunnen oordeelen, is noodig, dat wij een' vluchtigen blik werpen op het land en zijne bewoners.

»Soemba (1)  $\pm$  260 □ mijlen groot en gelegen op  $9^{\circ}$  tot  $10^{\circ}$  Z.Br. en  $119^{\circ}$  tot  $120\frac{1}{2}^{\circ}$  O.L., wordt thans be-

(1) Sandelhout- of Sandelbosch-eiland, door de inlanders Tjindana, Soemba, Tanah Tjoemba genoemd, is een eiland, dat tot de kleine Soenda-eilanden behoort, op  $0^{\circ}45'$  bezuiden den Westhoek van Flores, van  $9^{\circ}18'$  tot  $10^{\circ}20'$  Z.Br. en van  $118^{\circ}58'$  tot  $120^{\circ}42'$  O.L. van Greenwich gelegen. De oppervlakte bedraagt volgens MELVILL VAN CARNEE 236,5 □ geogr. mijlen. (Zie Geogr. en Stat. Woordenboek van Ned. Indië, i. v. Sandelhout). Bijgaand kaartje geeft eene voorstelling van de ligging van het oostelijk gedeelte van het eiland.

woond door eene zeer gemengde bevolking. Behalve den oorspronkelijken Soembanees vindt men er Endehneezen, Pidjoreezen (1), Boegineezen, Savoeneezen, Rottineezen, Timoreezen, Amboneezen, Javanen en Makassaren. Ook ontbreken er niet de over gansch Indië verspreide Chineezen en Arabieren: inderdaad eene Pinksterlijst.

»Dat Soemba een zoo groot aantal bewoners van de omliggende eilanden trekt, getuigt voor het land en zijne vruchtbaarheid. Het klimaat is er over het geheel genomen gezond, en de grond is in hooge mate vruchtbaar, omdat men er, vooral in de hooger gelegen streken, het geheele jaar door den noodigen regen heeft. Geen wonder dus, dat het boom- ja zelfs boschrijk is. Doch men heeft er ook zeer uitgestrekte vlakten, die meestal door grootere of kleinere rivieren worden doorsneden en daardoor zeer geschikt zijn voor den rijstbouw, of ook voor vee de meest voldoende, steeds groene en frissche weiden aanbieden. De vruchtbare bodem levert bij weinig arbeid zelfs veel meer op, dan voor de betrekkelijk kleine bevolking noodig is, en toch kent men er tijden van gebrek, omdat men niet gewoon is aan de toekomst te denken en dus zoo weinig mogelijk werkt.

»Alles schikt zich ten slotte, schijnt de Soembanees te denken. Heeft hij zelf geen voorraad meer, welnu, de vreemdelingen zijn er, de kooplieden, die hen gaarne van al het noodige voorzien. In een land zoo vruchtbaar als Soemba moeten nog steeds rijst, turksche tarwe en allerlei aardvruchten worden ingevoerd; en daardoor worden zoo-veel vreemdelingen daarheen gelokt, die eindigen met er hun verblijf te vestigen, omdat zij er met geringe moeite goede zaken doen. Men zou eigenlijk zeer gepast kunnen zeggen: de Soembaneezen laten zich te gronde richten door een mengelmoes van vreemdelingen, die hun alles afhandig maken voor een weinig voeding en kleeding, wat

(1) Van Pidjoe, eene negery op het eiland Lombok.

ijzerwerk en buskruit. Daarbij berokkenen zij hun' eigen' ondergang door hunne veeten, oorlogen, rooftochten, enz. en door hun' afkeer van alles wat tot hunne ontwikkeling zou kunnen bijdragen. Het is jammer! Die menschen zien er zóó goedaardig uit, en als zij met hunne welgevormde lichamen, gewapend met schild en werpspies, op hunne schoone paarden, in grooten getale daar heen rijden, krijgt men onwillekeurig eene voorstelling van de oude riddertijden. Inderdaad, zóó uitgedost en met hunne vrouwen te paard gezeten, maken zij een' benijdenswaardigen indruk op allen, die zich aan den schijn vergapen.

»Doch 't is niet alles goud wat blinkt, bij de Soembasche ridderschap. Heden verheugt zich eene gade in het bezit van haren ridderlijken man, maar niet lang duurt het, of zij ziet zich door andere echtgenooten verdrongen. Het huiselijk leven is hierdoor de bron van allerlei ellende. De vrouwen hebben hare onderlinge veeten, en bij de kinderen bestaat de band van broeder- of zusterliefde niet. Het maatschappelijk leven wordt hierdoor nog meer ondermijnd. Moord en doodslag zijn aan de orde van den dag; van recht heeft men in 't geheel geen, of zeer vage denkbeelden. De rechtspleging heeft veel van het doodslaan van schadelijk gedierte, en bloedwraak is daarvan het onvermijdelijk gevolg. Zóó vernielen de Soembaneezen elkander.

»Sedert 1866 werden er geregeld Contrôleurs geplaatst, doch in 1883 is dit ambt opgeheven. De voorlaatste Contrôleur achtte er zijn leven niet zeker, en zocht zijn heil in de vlucht naar Koepang. Een enkele mohammedaan was oorzaak van dien treurigen toestand. Voor zoover ik de geschiedenis van Soemba heb kunnen nagaan, is mij duidelijk genoeg gebleken, dat het den weg van Atjeh opgaat, als de zaken niet veranderen. Het is jammer, dat een zoo schoon eiland onder ons Bestuur niet tot eenigen bloei of ontwikkeling kan worden gebracht, en dat wij ons van daar zouden moeten terugtrekken. Maar het is bovendien te betreuren, dat de voorliefde voor den Islam

aan zoo menige beweging den eersten stoot geeft, zonder dat dit te Batavia of in Nederland begrepen wordt.

»Wat dan mijne bedoeling wel geweest kan zijn met het stichten van christelijke gemeenten, bij zooveel verwikkeling op Soemba, waardoor de goede gelegenheid ontbreekt om die gemeenten verder op te bouwen? Ik heb op dit eiland een' dam trachten op te werpen tegen den invloed van het Mohammedanisme, en, naar den mensch gesproken, heb ik doel getroffen. Is het Mohammedanisme, ook in zijne schoonste vormen, een voortvretende kanker, het Christendom, zelfs in zijn' gebrekkigsten vorm, was nog nooit in Nederlandsch Indië gevaarlijk voor de rust van den Staat.

»Hoe gebrekkig dan ook, het Evangelie is op Soemba gepredikt en aangenomen, en het grijpt verder om zich heen. Konden wij vroeger nog niet wijzen op bedehuizen, thans zijn er al vast twee, die door de jeugdige gemeenten zelve zijn gesticht, en waarvoor geen enkele bijdrage is gevraagd. En dit was voor de christenen op Soemba niet zoo gemakkelijk. Die kerkgebouwtjes, al zijn zij nog zoo eenvoudig, zijn een bewijs, dat er eenige belangstelling, eenig leven is. Er zijn eerstelingen, en eerstelingen voorspellen een' oogst.

»De christenen sluiten zich gemakkelijker dan de mohammedanen bij onze Regeering aan, vooral wanneer zij in den ambtenaar geen' tegenstander vinden van Christendom en beschaving. Pronkjuweeltjes kunnen deze christenen moeilijk zijn: zij kunnen, dunkt mij, slechts op ééne lijn geplaatst worden met die van de Zuid-westereilanden; maar wanneer eenmaal door ons Genootschap een zending op Soemba zal geplaatst zijn, dan lijdt het geen twijfel, of zij zullen treden in den gewonen weg van christelijke ontwikkeling en geleidelijk hetzelfde standpunt innemen van alle inlandsche christenen in deze gewesten.

»Onbillijk zou het zijn, bij de beoordeeling van deze gemeenten den maatstaf te gebruiken van onze Europeesche.

De christelijke maatschappijen in Europa zullen nog lang die van de Indische christenen vooruit blijven. Wij hebben een groot getal eeuwen doorworsteld, aler wij gekomen zijn, waar wij ons thans bevinden, en wij zijn bij lange na nog niet, waar wij komen moeten. Ons past, geduld te oefenen ten aanzien van de inlandsche christenen, en de Hemelsche Vader zal wel zorgen, dat zij eenmaal de Europeesche op zijde zullen streven. Maar ons voegt dan ook niet minder, te doen en te blijven doen wat de hand te doen vindt, ieder naar de mate van zijn geloof.

»Hoewel wij geen te groote waarde aan getallen hechten, zoo kunnen deze ons toch ook niet onverschillig zijn. Wel nu dan! Met blijdschap vermeld ik, dat Melolo 269 en Kabenejro 104 christenen telt, en dat er dus thans op Soemba 373 christenen zijn. Men vergete hierbij niet, dat ik er slechts korten tijd vertoefde, onder zwaar lichamelijk lijden, en men zal vrede hebben met den uitslag. Mogen de gemeenten op dit eiland nog eenmaal eene eer worden van Christus en eene bron van vreugde voor de vaderlandsche gemeenten, dan zal zich verheugen de zwakke, door en door kranke dienaar, die geen andere bede heeft, dan dat de Heiland zich ontferme over zijnen hoogstgebrekkingen arbeid op het eiland Soemba.»

Tot zoover Br. TEFER. Intusschen ontvingen wij brieven van de beide goeroes of voorgangers op Soemba, waarin zij o.a. verhooving van tractement vroegen. In overleg met Br. TEFER hebben wij hun dit toegestaan. De Heer J. F. NIKS, hulpprediker te Timor-Koepang, is zoo goed, zich met de uitbetaling, ook aan de goeroes op Savoe te belasten, zoolang Br. TEFER afwezig blijft. Ook voor andere diensten, die deze Broeder ons bewijst, zijn wij hem dankbaar. TEFER stelt zich voor, als zijne gezondheid zulks niet verhindert, de gemeenten van tijd tot tijd te bezoeken. Hij verklaarde zich zelfs bereid op Soemba te gaan wonen, als hij daartoe verlot van de Regeering kon verkrijgen. Het is ons voorgekomen, dat

wij vooreerst aan deze verplaatsing van den hoofdzetel onzer Savoe-Soemba-zending niet moeten denken, maar veeleer een' onzer tegenwoordige kweekelingen voor dien dienst moeten bestemmen. Tot zoo lang blijft de zorg voor de gemeenten op deze eilanden, gelijk op het daartoe behoorende eilandje Randjoewa, aan de tien inlandsche voorgangers (1) en hare ouderlingen of diakenen opgedragen. Wij hopen, dat dit tijdperk van overgang niet te zeer verlengd behoeve te worden, en op eigenaardige wijze tot opbouw van de gemeente moge strekken.

---

Naast de brieven van Br. TEFFER maakten wij boven gewag van andere van den zendeling VAN ALPHEN, voorkomende in »de Heidenbode». De Heer VAN ALPHEN, oorspronkelijk uitgezonden door eenige zendingvrienden te Renkum, werd door dezen op aansporing van den Heer J. ESSER, te 's Gravenhage Oud-Resident van Timor, voor Soemba bestemd. Br. en Zr. TEFFER ontvingen den medebroeder en zijne Echtgenoot met ingenomenheid, en verzekerden, dat Soemba groot genoeg was als werkkring voor twee genootschappen; dat het alleen wenschelijk was, dat ieder in zijn eigen gedeelte werkzaam bleef. De Heer VAN ALPHEN verloor, naar wij meenen in het begin van 1883, zijne Echtgenoot door den dood; hij zelf gevoelde zich in Augustus van dat jaar ernstig ongesteld. Een en ander strekke tot toelichting van zijn schrijven, dat wij ons veroorloven hier over te nemen, omdat het eene niet onbelangrijke bijdrage is tot de kennis der toestanden op Soemba. Hij schrijft dan, i.d. 23 September 1883, als volgt:

*»Geacht Bestuur!*

»Toen ik uw schrijven van 28 Juni ontving, was ik zeer moedeloos en nog krank. De gedachte, dat ik nu

---

(1) De namen dezer goeroes vindt men in Maandb. 1884, No. 2, p. 31.

reeds twee jaar hoegenaamd zonder eenig resultaat op dit eiland verblijf hield, en het gevoel, dat een spoedige dood onder de bekende omstandigheden mijn deel zou zijn, vervulden mijn hoofd en hart en deden mij zwanger gaan van het voornemen om Soemba voor goed te verlaten. Uw schrijven gaf den doorslag aan dit mijn voornemen. Donderdag 30 Augustus ontving ik uw brief, en Zaterdag 1 September verkocht ik reeds mijn levensvoorraad aan een Arabier. Den daarop volgenden Maandag pakte ik al mijne goederen uit ten verkoop, en Woensdag 3 September had ik reeds voor eene waarde van f 300 van de hand gedaan. De mensch overdenkt zijnen weg, doch de Heer bestiert zijne gangen.

>Toen de Soembaneesche Vorsten omtrent mijn voornemen waren ingelicht, kwamen zij, schudden hunne hoofden, en gaven op allerlei wijzen hunne smart te kennen over mijn genomen besluit. Oemboe-Tanje verklaarde, dat hem de slaap uit de oogen was geweken, en zijne vrouw had geweend als een kind, toen hun was medegedeeld, dat de pandita zijn goed verkocht om Soemba te verlaten. Ook Oemboe Kasser moet tot tranen bewogen zijn geweest, toen mijn jongen hem die tijding bracht. Ik zeide echter, dat het nu te laat was. Twee jaar had ik hier gewoond, getoond een vriend en broeder van hen te willen zijn, doch mijne liefde was beloond met ondank, wantrouwen en bedrog. God had mij, zijn dienaar, gezonden, om hen te onderwijzen, maar tevens bevel gegeven heen te gaan, zoo zij niet genegen waren mij te ontvangen. Er waren nog vele volken, die geen pandita hadden, en toch gaarne er een zouden willen hebben; naar een zoodanig volk wilde ik nu heengaan. Toen ik zag, dat hunne smart gemeend was, ontbood ik den 5<sup>den</sup> September de Vorsten, om nog eens van gedachten te wisselen. Op den genoemden datum waren al de reeds vroeger gemelde Vorsten bijeen, benevens de Vorst van Palimalamba. Ik gaf hun te kennen, dat ik hen had uitgenoodigd, om nogmaals uit hunnen mond

te hooren, of zij waarlijk op mijne tegenwoordigheid gesteld waren. Nu hield Oemboe-Kasser eene lange rede, die in hoofdzaak hierop neêrkwam: Wij willen u gaarne als pandita behouden, maar van godsdienst willen wij niet veranderen. Onder ons, de aanwezige Vorsten, bestaan geschillen; gaarne zou ik zien, dat de pandita die uit den weg ruimde. Nu verklaarde ik, dat ik slechts gekomen was om hen te onderwijzen, en alleen dan bereid was door den doop Soembaneezen in de Christelijke kerk op te nemen, zoo zij zulks van harte begeerden.

> Hadden zij onderling geschillen, de Resident of Posthouder was alleen bevoegd, die uit te maken. Nu moesten zij echter zich verklaren vóór of tegen den pandita, dit oogenblik besliste voor de toekomst.

> Oemboe-Kasser antwoordde daarop ongeveer het volgende: »Toen ik vernam, dat de pandita zijn goed verkocht met de bedoeling om ons te verlaten, was mijn hart bedroefd. Vóórdat de pandita te Melolo kwam, werden wij van alles beroofd; sedert de pandita hier gekomen is, leven wij in veiligheid en in vrede. Gaat de pandita heen, wij vluchten naar het gebergte, en wie zal ons geneesmiddelen geven, als wij ziek zijn? Daarom wenschen wij, dat de pandita hier blijft, en heb ik last gegeven aan mijne onderhoorigen, dat niemand iets van den pandita zou koopen, hopende langs dien weg den pandita hier te houden." Nu gaf ik te kennen, dat mijn besluit om naar Soerabaja te gaan, om verschillende redenen onherroepelijk was, doch dat ik genegen was op de volgende voorwaarden na eenige maanden terug te komen. De Vorsten [moesten gedurende mijne afwezigheid eene woning voor mij bouwen in de nabijheid van een hunner kampongs. Zij moesten mij plechtig beloven, bij mijne terugkomst ieder een kind te zullen afstaan voor opvoeding en onderwijs. Waren zij 6 maanden na mijn vertrek nog niet begonnen te bouwen, dan was ik van mijne beloften om terug te komen ontslagen. Met beide handen grepen de Vorsten dit voorstel aan, doch

de pandita moest ophouden zijn goed te verkoopen; de aanwezigheid van zijn goed zou hun hart geruststellen. Ook aan dit verzoek voldeed ik, en gaf aan elk der vorsten, als een onderpand van mijn woord, een stuk goed en een stuk geld. Nu heb ik van het aanwezige hout een pakhuis gemaakt, waarin mijn goed zal bewaard worden door mijn volk, onder toezicht van den goeroe."

De Heer VAN ALPHEN heeft zich dus verbonden, naar Soemba terug te keeren. Hij dient, als de Heer hem gezondheid en krachten verleend, woord te houden. Wij vertrouwen, dat hij zich daarbij de overeenkomst met Br. TEFFER zal herinneren. Maar dat hij dan ook den Soembanees door leer en voorbeeld doe beseffen, dat het planten van het Evangelie van Jezus Christus onzen Heer in de harten der menschen wel ten gevolge kan hebben eene verandering van zin, eene bekeering der harten, maar niet bedoelt »eene verandering van godsdienst'', zooveel als het afleggen van een oud kleed, om een nieuw aan te doen. Niets doet in de zending meer kwaad, dan dat bestrijden van den godsdienst en het bijgeloof der heidensche volken, als aanvang, naar men meent, van de Evangelieverkondiging. Het geloof moet de vaste overtuiging geven, dat de ruime, eenvoudige prediking van het Evangelie voor den heiden het licht zal ontsteken, waarvoor vroeg of laat, de duisternis bij hem zal zwichten. Het zendingwerk is opvoedingswerk.

---

